

Article Arrival Date

11.11.2020

Article Type

Research Article

Article Published Date

15.12.2020

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.38063/ejons.350>

TÜRKİYE’NİN GÜNEYDOĞU TOROS DAĞLARI’NDA GELENEKSEL YAŞAM TARZI DEĞİŞİKLİĞİNİN ARAZİ KULLANIMI ÜZERİNE ETKİSİ

TRADITIONAL LIFESTYLE CHANGES AND IMPACT ON LAND USE IN SOUTHEASTERN TURKEY'S TAURUS MOUNTAINS

Yıldız GÜNEŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, yildizgunes@ksu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2614-9615

ÖZET

Çevre şartlarının insanların yaşantısı ve ekonomik faaliyetleri üzerine olan etkisi tüm Dünya’da açıkça görülmektedir. Özellikle yaz döneminde, Akdeniz Bölgesi’nde sıcaklığın aşırı derecede artması hayvancılıkla yaşamlarını sürdüren, geleneksel toplulukları yaşadıkları bölgeden, daha serin ve nemli olan yüksek dağ kesimlerinde göçe zorlamıştır. Bu geleneksel yaşam tarzına sahip insanlar, göç ettikleri bölgelerde doğaya bağlı olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. 1996 yılından sonraki dönemlerde geleneksel yaşam tarzı süren insanlar büyük oranda yerleşik hayata geçmişlerdir. İnsan faaliyetlerinin daha da arttığı son yüzyılda bu durumdan en çok etkilenen doğal alanların başında orman örtüsü yer almaktadır. Geçmişten günümüze kadar devam eden geleneksel yaşam tarzı, ormanlık alanların bozulmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada Güneydoğu Toroslar da yer alan Kahramanmaraş ili çevresinde geleneksel yaşam tarzı değişikliğinin arazi kullanımı üzerine etkileri araştırılmıştır. Seçilen 3 model alanda (Karaçam Tepe, Boyuntepe ve Çiftardıç Tepe) yapılan araştırma, geleneksel yaşam tarzı değişikliğinin son 60 yılda orman örtüsüne verdiği zararları ortaya koymuştur. Bu doğrultuda var olan verilerle değişimi gözlemlemek adına Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılmış ve sonuç değerlendirilmiştir. Analizler neticesinde genel olarak bakıldığında seçilen model alanlarda genellikle ormanlık alanların azaldığı ve bu alanların yerini tarım ve yerleşmeye bıraktığı görülmektedir.

888

Anahtar Kelimeler: Güneydoğu Toroslar, Geleneksel Yaşam Tarzı Değişikliği, Arazi Kullanımı, Orman Varlığı

ABSTRACT

The traditional lifestyle change that continues from the past to the present causes the degradation of forest areas. In this study, the effects of traditional lifestyle changes on land use around, in the Southeast Taurus Mountains, were investigated. The damages caused by the traditional lifestyle change in the last 60 years have been revealed. In this direction, Geographical Information Systems were used to observe the change with the existing data and the result was evaluated. As a result of the analysis, it is seen that in the selected model areas, forest areas are generally reduced and these areas are replaced by agriculture and settlement. In recent years, agriculture from extensive grazing areas in this region it has been observed that there is a transformation to the fields. In addition, intensive reduction in forest areas and it was determined that there were deteriorations. The study on model

areas showed that forest cover in the 60s it is 80%. In the following years, a reduction of over 20% in forest areas, In addition, it was observed that there was an increase in agricultural lands, pastures and settlements. By the 90's, grazing and forest areas (average 20%) turned into agricultural land and settlement.

Keywords: Southeast Taurus, Traditional Lifestyle Change, Land Use, Forest Existence

1.GİRİŞ

Geçmiş dönemden günümüze kadar olan zaman dilimine baktığımızda, insanların yaşamlarına şekil veren ekonomik faaliyetlerini etkileyen en önemli faktörün yaşanılan coğrafya olduğunu görüyoruz. Göçebe yaşam tarzı da yaşanılan bölgenin iklim şartlarının ortaya çıkardığı bir yaşam şeklidir. Özellikle hayvancılığın hakim olduğu, sıcak bölgelerde görülmektedir. Geleneksel yaşam tarzı dediğimiz göçebe yaşam şeklinde, kırsal nüfus, kış dönemini alçak kesimlerde (deniz kenarı, ovalar vs.) daha ılıman bölgelerde geçirirken, yazın sıcaklığın artmasına bağlı olarak hayvanlarıyla daha yüksek serin kesimlere, göç etmektedirler.

Toros Dağları, Türkiye'nin Akdeniz kıyılarına paralel olarak, Rodos Adası'ndan Suriye sınırına kadar yaklaşık 2.000 kilometrelik bir dağ zincirinden oluşmaktadır. Güneydoğu Toroslar'ın kuzey sınırı ise; batıda Elbistan Havzası doğusunda yükselen Nurhak Dağları'ndan başlayarak Doğanşehir kuzeyindeki Akdağ (2546 m.) üzerinden Malatya güneyindeki Bey Dağları'nı (2545 m.) takip ederek Kömürhan Boğazı'na, oradan da Karga (1977 m.), Kuşakçı (1908 m.), Çelemlik (1658 m.) ve Mastar (2171 m.) Dağları'na, buradan itibaren Murat Irmağı güneyinde Akdağ (2417 m.) kütlesi üzerinden Akçakara Dağları'na uzanmaktadır (Yiğit, 2002). Kısa mesafelerde yükseklik farklılıklarının görülmesi yazın ve kışın bölgesel iklim değerleri değişimi için önemlidir. Bundan dolayı bu yörelerde mevsimsel olarak göçebe hayvancılık gelişmiştir. Buna ek olarak, eski dönemlerden bu yana geleneklere ve arazi yapısına bağlı olarak, farklı model ve formda göçebe yaşam tarzı mevcuttur.

Türkiye bitki çeşitliliği bakımından Orta Doğu ve Avrupa'nın en zengin ülkesi konumundadır (Kürschner ve ark., 1997; Mayer ve Aksoy, 1986). Türkiye florası toplamda 12000 türden oluşurken, buna her geçen gün yeni bitki türleri eklenmektedir. Bunun % 30,6'sı endemiktir. Bitki çeşitliliği ve endemikler açısından en zengin bölge Akdeniz Bölgesi ve özellikle Toros Dağları'dır (Davis, 1965-1985; Mayer ve Aksoy, 1986, Kürschner ve ark., 1997). Toros Dağları'nın güneydoğu kesimi, topoğrafyasından dolayı birbirinden farklı iklim türlerini bünyesinde barındırmaktadır ve bu durum bitki çeşitliliğini de etkilemektedir. Güneydoğu Toroslar'da yer alan Kahramanmaraş ve çevresinde birbirinden farklı 4000 civarında bitki türü mevcuttur. Bunun en az %30 unu endemik türler oluşturmaktadır.

Binlerce yıldan bu yana, aşırı tahribattan dolayı Akdeniz Bölgesi'nde neredeyse ekosistemin tamamının yapısı bozulmuştur. Potansiyel doğal bitki örtüsü sadece belirli alanlarda, insanların erişemediği yerlerde korunabilmiştir (Savaş, 1941; Kehl, 1985; Ayaşlıgil, 1987; Cierjacks ve Hensen, 2004; OGM, 2004). Ayrıca tür bileşimlerinde ve ormanlık alanlarda yapısal bozulmalar da ortaya çıkmıştır (Wahren ve ark., 1994; Barbero ve ark., 1990).

Türkiye topraklarında orman tahribatı bundan yaklaşık olarak 10 000 yıl önce başlamıştır. Ülke topraklarının % 70'i ormanlık alanlarla kaplıyken, % 20'si step ten oluşuyordu. (OGM, 2006). Aktüel orman örtüsü şu an için ülke topraklarının % 26'sını, buna karşın step alanları ise % 35'ini

kaplamaktadır (Mayer ve Aksoy, 1986; Huss ve Kahveci, 2009). Mevcut ormanların sadece % 44'ü verimli orman sınıfına girerken % 56'lık kesim orta derecede açılmış, bodur ağaçlardan oluşan bozuk ormanlardan oluşmaktadır (OGM, 2010; Güneş, 2016). Bunun nedeni olarak; tipik toprak bozulması ve orman içi otlatma sonucu fidanların tepe ve yan sürgünlerinin yenilerek büyümenin yavaşlatılması gösterilebilir (Güneş, 2015; Perevolotsky ve Haimov, 1992; Vandenberghe ve ark., 2007; Papachristou ve Platis, 2011).

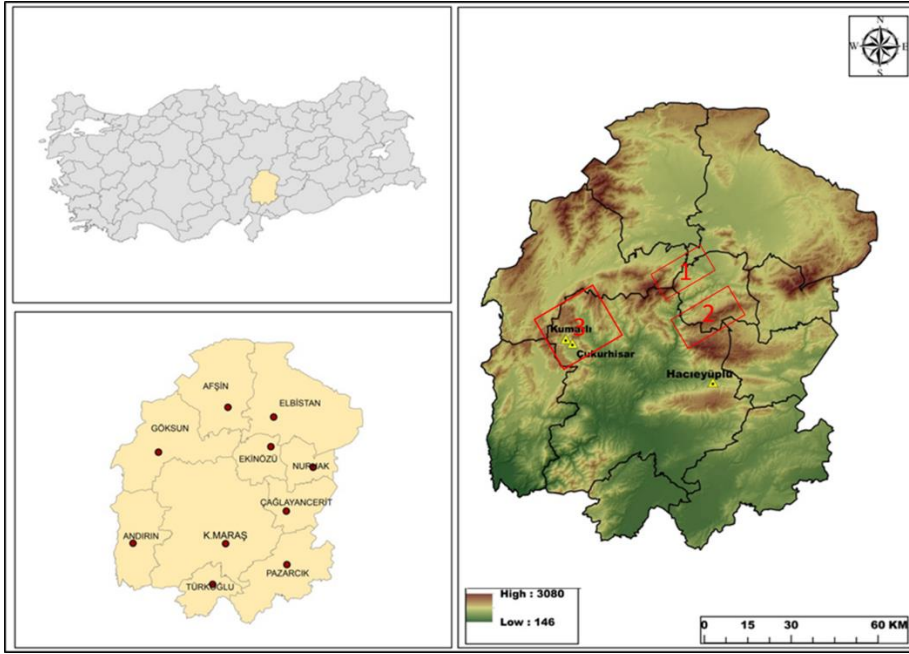
Türkiye’de geleneksel yaşam tarzının hakim olmasına bağlı olarak, ekosistem ve orman yapısı büyük ölçüde geçmiş dönemden bugüne olumsuz yönde etkilemiştir. Bu sebepten dolayı, tahribata son vermek amacıyla, ülke genelinde geleneksel yaşam tarzının ortadan kaldırılmasına yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç, geleneksel yaşam tarzı değişikliğini ortaya koymak, ayrıca bu değişikliğin ormanlık alanlar ve arazi kullanımı üzerine etkisini belgelemektir. Bu bağlamda ekonomi ve tarımda kullanılan tekniklerin yaşam şekline olan etkisi esas alınmıştır. Araştırma için Güneydoğu Torosların seçilmesinin nedeni; arazinin bu bölgede yoğun bir şekilde kullanılması ve aynı zamanda bu gelişimin sınır bölgelerdeki ovalık alanları da etkileyebilme olasılığıdır.

2. MATERYAL VE METOTLAR

2.1 Araştırma Alanının Seçimi

Çalışma alanı Akdeniz Bölgesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nin birbirine en çok yaklaştığı kavşak noktasında bulunmaktadır. Kahramanmaraş, kuzeyden Sivas, kuzeydoğudan Malatya, doğudan Adıyaman, güneyden Gaziantep, batıdan Adana ve Osmaniye, kuzeybatıdan Kayseri ile çevrilidir. Kumarlı köyü Kahramanmaraş ili’nin kuzeybatısında yer almaktadır. Hacıyüplü Köyü ilin kuzeydoğusunda, Çukurhisar Köyü ise kuzeybatıda bulunmaktadır. Kahramanmaraş ili’nin iklim değerleri değişiklik göstermektedir. Bulunduğu konum itibari ile 3 farklı iklim tipi gözlemlenmiştir. İl genelinde Akdeniz iklimi hakim durumdayken, çalışma alanının da güneyden kuzeye doğru gidildikçe ve yükselti arttıkça iklim karasallaşmaya ve kuzeye çıkıldıkça Akdeniz iklimi yerini karasal iklime bırakmaktadır. Buna bağlı olarak da yıllık ortalama sıcaklıklar güneyden kuzeye doğru yüksekliğin artmasına bağlı olarak azalmakta ve karasallık daha da belirginleşmektedir. 1000 metreyi aşan yükseltilere çıkıldığında, kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları nispeten serin bir akdeniz dağ ikliminin etkisi hissedilir. İl’in Doğu Anadolu Bölgesi’ne giren kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde ise yaz ile kış arasındaki sıcaklık farkının fazla olduğu, yağışların ilkbahara doğru kaydığı karasal iklim görülmektedir (Öztürk ve ark., 2017).

Şekil 1. Araştırma alanı lokasyon haritası

Araştırma alanında kış mevsiminde ortalama sıcaklık değerleri 0°C nin altına düşmemektedir. Sıcaklıklar mart ayından sonra artmaya başlar. Bununla beraber yaz mevsiminde sıcaklık ortalamalarının 26°C üzerinde olduğu dikkati çeker. Ağustos ayının sonundan itibaren düşmeye başlayan ortalama sıcaklık değerleri, ocak ayında 5°C ye düşer. Minimum sıcaklık ocak ayında görülmekte, maksimum sıcaklık ise temmuz-ağustos aylarında görülmektedir (Öztürk ve ark., 2017).

İlde Yıllık ortalama yağış miktar 709 mm'dir. En fazla yağış ortalama, 377 mm. ile kış mevsiminde görülür. Yağışlar ocak ayından itibaren azalmaya başlar. Maksimum yağış kış aylarında, minimum yağış ise yaz aylarında düşer (Öztürk ve ark., 2017).

Yıllık ortalama nem oranı % 55-60 arasında değişmektedir. Nem oranının en fazla olduğu ay aralık, en düşük olduğu ay ise haziran ve temmuz aylarıdır (Çed, 2011). Farklı yükselti basamaklarının, heterojen topoğrafyanın ve farklı iklim özelliklerinin etkisine bağlı olarak bölge bitki çeşitliliği bakımından oldukça zengindir (Kürschner ve ark., 1997). Doğal orman örtüsü bakımından bölge Akdeniz Dağ Kuşağı'nda yer alırken, bu saha *Pinus nigra*, *Cedrus libani*, *Abies cilicica*, Cupressaceae gibi iğne yapraklı ormanlardan ve *Quercus* gibi yapraklı ormanlardan oluşmaktadır (Ayaşlıgil, 1987; Kürschner ve ark., 1997). Toprak vejetasyonu bakımından ise Asteraceae, Fabaceae, Euphorbiaceae, Caryophyllaceae ve Plumbaginaceae gibi familyaların hakim durumda olduğu görülmektedir (Kürschner ve ark., 1997).

Araştırma alanları belirlenirken, özellikle tipik Toros Dağları'nın fizyografik yapısına uygun arazi parçaları olmasına özen gösterilmiştir. Güneydoğu Toroslar'ı temsil eden; Orman alanı, yükseklik ve jeoloji özellikleri baz alınmıştır. Ayrıca kartoğrafik ön analiz yapılarak, alanın Öksüz ve Engizek Dağları üzerinde, Güneydoğu Toroslar'ın doğu ve güney uzantısında olmasına karar verilmiştir. Araştırma alanı genelleştirildiğinde Engizek, Nurhak, Hacıyüplü, Kürtül Havzası'nı kaplamakta ve ortalama olarak 32 000 ha alandan oluşmaktadır. Seçilen bu bölgede Güneydoğu Toroslar'ı temsil eden alan; birbirine yakın 3 araştırma alanı; Çiftardıç Dağı 1100 ha ile, Boyun Dağı 2 085 ha ile ve Karaçam Dağı 2 172 ha ile, toplamda 5357 ha olarak belirlenmiştir. Araştırma alanları 1150-1850 m NN yükselti basamakları arasında yer almaktadır. Aynı zamanda benzer bitki topluluklarının

bulunduğu tipik yaylaklardan oluşmaktadır. Jeolojik yapı; Güneydoğu Toroslar'ın büyük bir kısmını oluşturan kalker, dolomit, kumtaşı ve filişlerden oluşurken, toprak tipi; balçıklı olup terra rossa, rendzina ve kollivien'den şekillenmektedir (Kuntze ve ark., 1994). İlk olarak araştırma için fizyografik üniteler Orta Toroslar'daki tipik arazi kullanımı parçacıklarından seçildi. Çalışma yapılacak alanın minimum boyutunun, orman örtüsü, yükseklik ve jeoloji ilişkisi bakımından orta Toroslar'ı temsil etmesi gerekmektedir. Buna ilaveten harita üzerinde bir ön analiz yapılarak, çalışma alanları Güneydoğu Toroslar'da Engizek Dağı üzerinde tespit edilmiştir. Burada 3 çalışma alanı aşağıdaki ölçütlere göre belirlenmiştir:

Tablo 1. Araştırma alanlarının, yer, alan ve coğrafi konumları.

Yer	Alan (ha)	Coğrafi konum
Ciftardıc Tepe	1100	37°50'45"-37°49'27"N 36°34'05"-36°32'15"E
Boyun Tepe	2085	37°55'18"-37°52'27"N 36°32'11"-36°34'11"E
Karaçam Tepe	2172	37°43'07"-37°41'12"N 37°34'05"-37°38'05"E
Toplam	5357	

Çalışma alanı aşağıdaki ölçütlere göre belirlenmiştir:

Öncelikli ağırlık merkezi orman dağılımı olmuştur. Buna ek olarak en az % 10 kapalılığa sahip, az ya da çok şekilde bozulmuş Sedir, Gökmar, Karaçam, Ardıc ve Meşe ormanları tercih edilirken, orman tanımlaması olarak ise kapalılık derecesi >10 olarak kabul edilmiştir. Araştırma alanı seçiminde dikkate alınan bir diğer kriter ise yüksekliği 1150-1850 m NN de yer alan Sedir-Gökmar-Karaçam-Ardıc-Meşe ormanlarıdır. Bu alanların aynı zamanda, geleneksel yaşam süren yöre halkının yazlık oturma yerleri olan yaylaklarda yer alması gerekmektedir. Büyük oranda yer kaplayan kayalık alanlar araştırma dışında tutuldu. Örnek alanın dış sınır çizgilerini ise tanınabilir derecedeki büyük yollar oluşturmaktadır.

892

2.2. Metodolojik Yöntem

Bu araştırmada, insanların yaşam tarzı, ekonomik faaliyetleri ve arazi kullanımı değişimleri ile ilgili gerekli dökümanlar (Lamnek, 2002)' in Nitel Görüşme Yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Öncelikle bölge halkından gerekli bilgileri toplamak için anket hazırlanmıştır. Geleneksel yaşam süren bölge halkına sorulacak sorular, anlayabileceği dilde sadeleştirilerek sunulmuştur ve alınan cevaplar belgelendirilmiştir.

2.3 Yerli Halktan Bilgi Edinme

Bu çalışmada Kahramanmaraş ve çevresinde geleneksel yaşam tarzının geçmişten günümüze değişimini belirlemek için Çukurhisar, kumarlı ve hacıyüplü köylerinde yaşayan kişilerle anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması 23 sorudan oluşurken, katılımcıların sosyal, kültürel, ekonomik ve coğrafi değişimini ortaya koyan soruları içermektedir. Ortalama 1950'lerden sonraki 70 yıllık dönemi kapsayan ve geçmiş yılları hatırlatan sorulardır. Yaşam tarzının değişimini daha iyi

ortaya çıkarmak adına ortalama 70 yaş ve üzeri kişilerle mülakat yapılmış ve aşağıdaki sorular sorulmuştur.

- Cinsiyeti, yaşı ve eğitim durumu • Hane kişi sayısı • Hane halkının ekonomik durumu ve faaliyeti
- Yetiştirdikleri hayvan türleri ve sayısı • Hayvancılığın dışında yapılan ekonomik faaliyetleri • Tarım ürünlerinden hangi ürünleri ürettikleri • Doğal bitki türlerinden hangi amaçla ve nasıl yararlandıkları • Meskenlerinin şekli ve yapım malzemesi • Ormanlardan nasıl faydalandıkları • Gelenek ve göreneklerinin nasıl olduğu • Gün içinde uğraşları • Sağlık için uyguladıkları yöntemler.

Anket çalışmasına katılan yaşlı insanların geçmiş dönemde ve günümüzde genellikle çocuklarının yanında yaşaması nedeniyle denekler ataerkil aile yapısıyla değerlendirilmiştir. Anket çalışması 50 aile ile gerçekleştirilmiştir.

2.4. Coğrafi Verilere Dayalı Türetme

Daha önceki bölümde de işlendiği gibi, arazi kullanımı Güneydoğu Toroslar'da geleneksel arazi kullanımına bağlı olarak büyük ölçüde değişmiştir. Yapılan anketlerin sonuçlarına göre, bu duruma etki eden faktör, geçmiş dönemde göçebe olarak yaşayan, geleneksel yaşam süren yöre halkının, yaşam koşullarıdır. Yapılan anketteki görüşler kişilerin hatırlama gücüne bağlı olarak sergilenirken, bununla birlikte subjektif hataların olma olasılığı da bulunmaktadır. Bundan dolayı anket sonuçlarına ek olarak, harita ve uydu resimleri gibi, bazı objektif malzemeler de kullanılarak arazi kullanımındaki değişiklikler analiz edilmiştir.

2.5. Temsili Çalışma Alanlarının Belirlenmesi ve Seçimi

2.5.1. Arazi Kullanımı Değişikliğinin Saptanması

Çalışma alanındaki arazi kullanımı değişikliği eski haritalar ve güncel uydu kayıtları incelenerek belirlenmiştir. Buna ek olarak 1963 (1: 25000) ve 1990 (1: 50000) yıllarına ait haritalar Kahramanmaraş Orman Bölge Müdürlüğü'nden elde edilerek değerlendirilirken, mevcut ormanlarla kaplı alanlar ve ormansız açık alanlar coğrafi bilgi sistemi (GIS) ve ArcGIS yardımıyla hesaplanmıştır. Diğer taraftan güncel olan farklı arazi kullanım şekilleri ve bunların alan kaplama dereceleri, uydu kayıtları (Google Earth, 2019) yardımıyla elde edilmiş ve hesaplanmıştır.

Arazi kullanımı şekli; ormanlık alanlar, otlak/meralar, tarımsal amaçlı kullanılan alanlar ve yerleşmeler şeklinde ayrılmıştır. Yazlık olarak kullanılan evler alan bakımından çok düşük paya sahip oldukları için ayrı bir kategoride değerlendirilmemiştir. Arazi kullanımı ile ilgili daha fazla açıklamanın uydu görüntüleri incelenerek elde edilmesi mümkündür. Ayrıca bu kayıtlar orman kapallılığındaki mevcut olan tahribatın içeriğini belirlemeyi de mümkün kılmaktadır.

1963-1990 dönemlerine ait haritalar ile 2019 yılına ait uydu kayıtlarının karşılaştırılması, bölgedeki 57 yıllık dönem içerisinde meydana gelen arazi kullanımı değişikliğinin değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

3. KIRSAL HALKI YAŞAM ŞEKLİ, YERLEŞİM YERİ SEÇİMİ VE KONUT TİPİ

3.1. Geçmişteki Yaşam Şekli ve Değişimi

Ekonomik Faaliyetler

Araştırma alanında yaşayan, geleneksel yaşam biçimini benimsemiş yöre halkı uzun yıllar yaşamlarını göçebe olarak sürdürmüşlerdir. Araştırma alanının topoğrafyasında elverişli olması nedeniyle, yazın aşırı sıcaklardan dolayı hayvalarıyla (keçi, koyun, deve, eşek vs.) birlikte daha yüksek kesimlere yayalalara göç etmişlerdir. Geçmiş dönemde ekonomik faaliyetin temeli hayvancılığa dayanmaktaydı, bu insanlar hayvanlarından elde ettikleri, peynir, tereyağ, yoğurt, yün gibi ürünleri pazarlarda satarak yada farklı ürünlerle takas ederek ailelerinin geçimini sağlamışlardır. Bu yaşam şekli son yıllarda devlet tarafından uygulanan bazı yaptırımlarla değiştirilmiştir. Bunun yanı sıra ekonomik nedenler ve insanların daha rahat yaşam sürme istekleride diğer faktörlerdir. Ekonomik faaliyetin değişmesi, her hangi bir bölgede olduğu gibi bu bölgede arazi kullanımı üzerinde büyük etkileri olmuştur.

Göçebe yaşam tarzının değiştirilmesi üzerine Osmanlı devleti'nden bu yana çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da bu değişiklik üzerine bir takım çalışmalar yapılmıştır bu amaçla 1923'de yerleşim (ikamet) kanununun çıkarılmıştır. Bununla birlikte göçebe olarak yaşayan her bir ferdin belirli bir köyde ya da merkezde ikamet ediyor olarak gösterilmesi gerekmektedir. Uygulanan bu yöntemle, göçebe insanların yerleşik hayata geçirilmesi amaçlanmıştır (Eröz, 1991). Bunun yanında iskan ve tarım arazisi gibi teşviklerde verilmiştir. En son 2006 yılında çıkarılan kanun, göçebe yaşam tarzının arazi kullanımı üzerine ekolojik etkisi sebep gösterilerek yürürlüğe konulmuştur (Hukuk Kitabı, 2006). 1980-1997 yılları arasında Toros Dağları'nda 1 milyon göçebe insan bu uygulanan önlemler ve diğer ekonomik yada eğitim faktöründe etkisiyle, geleneksel Yörük-Göçebe sisteminden yerleşik hayata geçirilmiştir. Buna paralel olarak devlet, sahile yakın alanlarda konut, tarla ve iş kurmak amacıyla bazı kredi imkanları gibi bir takım teşvikler vermiştir. Bununla birlikte tüm bu sunulan teşvikler baskı uygulamada etkili olmuştur (Doğan ve Doğan, 2010).

894

Türkiye Cumhuriyetinde 1945'ten bu yana ormanlık alanlar %99 oranında devlete ait görülmektedir (Korkmaz, 2010). Bununla beraber geçmişten günümüze kadar kırsal yaşam süren insanların meralarda kullanma hakkı mevcuttur.

Aşağıdaki veriler anket sonucuna göre düzenlenmiştir.

3.2. Yerleşim Yeri Şekli

Geçmiş dönemlerde yerleşim yeri seçiminde mera alanlarının varlığı önemli rol oynarken aynı zamanda suya yakınlık ve yakacak odun temin etmek için ormanlık alanlara yakınlık önemli rol oynamıştır. İnsanlar buralarda keçi kılından dokunan çadırlarda yaşamışlardır. Bu çadırlar oldukça havadar olması yanında aynı zamanda yağmuruda içine geçirmemektedir. Çadırların orta direkleri ise Sedir gibi sağlam ağaçlardan yapılmaktaydı. Devletin uygulamış olduğu bir takım eylemler sonucu yaklaşık olarak 1980'lerden itibaren yerleşik hayata geçişle birlikte çadırların yerini yazlık evler almaya başlamıştır. Bugün bu yörede kırsal yaşam süren insanlar, ovalarda olduğu gibi yüksek yaylalarda da kalıcı taş ve biriketten yapılan çatısı olan evlerde yaşamaktadır. Anketin yapıldığı dönemde çadırlarda yaşayan hiç bir aile bulunmamaktadır.

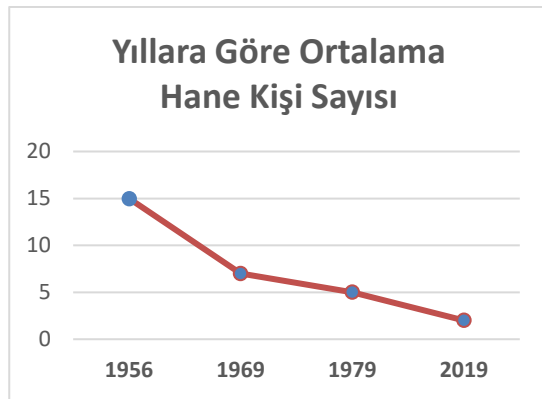
Yaylalarda bulunan taş evler genellikle iki kattan oluşurken zemindeki ilk kat genellikle hayvanlar için ahır olarak kullanılmakta, üst kat ise insanların yaşaması için oturma odaları ve mutfaktan oluşmaktadır. Evlerin taş temeller üzerine oturtulmuş duvarları genellikle taş ve biriketten

oluşmaktadır. Çatılar ise metal saçlardan inşa edilmiştir. İnsanlar kış mevsimini daha alçak rakımlarda yer alan köylerdeki evlerinde geçirmektedirler.

3.3. Hayvancılık, Kırsal Nüfustaki Azalma ve Hayvancılığın Değişimi

Geçmiş dönemde bölgede geleneksel yaşam süren insanlar ekonomik faaliyetlerini hayvancılıktan sağlıyorlardı. Hayvan türü olarak ise genellikle keçi, koyun, taşıyıcı hayvan olarak deve, at ve eşeğin kullanıldığını ve ayrıca az sayıda olsa ineğin olduğunu görüyoruz. Hayvan sayısına baktığımızda ortalama aile başına 300-800 arası keçi ve koyun mevcut iken deve sayısı 5 ile 15 arasında değişirken at ve eşek sayısının 3-5 arasında olduğunu görüyoruz. Hayvanların otlatma faaliyeti aile bireyleri tarafından ve çobanlar yardımıyla yapılırken, koruma amaçlı çoban köpekleride mevcuttur.

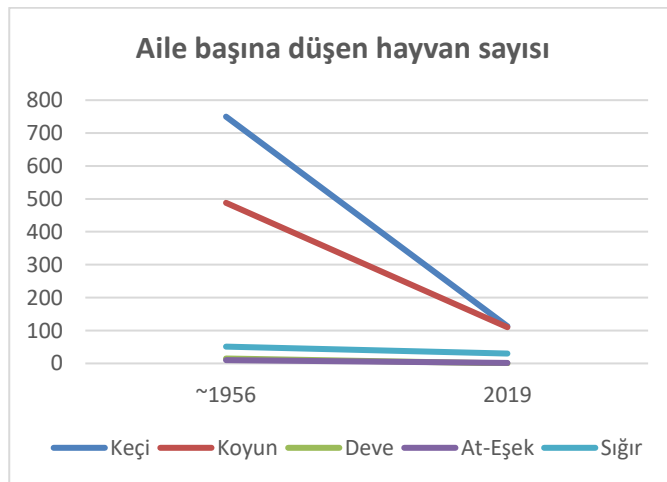
Geçmiş dönemde araştırma alanında toplamda 180 aile mevcut iken her bir ailedeki birey sayısı 15 civarındadır. Aileler geçmiş dönemde daha geniş aile şeklinde dede, nine, amca vs. ile birlikte yaşarken çocuk sayısı da günümüzden daha fazladır. Ortalama aile başına 7-8 çocuk düşerken, çocuklar ailelerine otlatma yada ev hizmetleri konusunda yardımcı olmaktaydı. Günümüze baktığımızda, bölgedeki aile sayısının 130 lara kadar gerilediği ve aile başına fert sayısının 2 ye kadar düştüğünü görüyoruz (Şekil 2).

895

Şekil 2. 1956-2019 yılları arası hane başına düşen kişi sayısı

Yeni nesil eğitimlerine devam etmek için şehirleri tercih etmektedir. Bundan dolayı hane kişi sayısı düşmektedir. Hayvancılığı genellikle aile büyükleri yapmaktadır. 1980 lerden sonra hayvan sayısında da büyük düşüşler olduğu görülüyor (Şekil 3).

Şekil 3. 1956-2019 yılları arası hane başına düşen hayvan sayısı

Aile başına düşen keçi koyun sayısı 110 civarına kadar gerilemiştir. Geçmiş dönemde taşımacılık amaçlı kullanılan develerin artık olmadığını buna karşın at ve eşek sayısında da düşüş olduğunu görüyoruz.

Yaz döneminde bu hayvanlar taşıtlarla yüksek yayla kesiminde yer alan evlerine taşınırken, sonbaharda havaların soğumaya başlamasıyla tekrar rakım olarak daha alçak kesimlerde yeralan evlere taşınmaktadır.

Hayvancılıktaki değişim anket sonucuna göre belirlenmiştir. Ortalama değerlerin kıyaslanması yaklaşık olarak 1956 ile anketin yapıldığı yıl olan 2019 yıllarına aittir (Tablo 2).

Tablo 2. Araştırma alanında kişi başına düşen hayvan sayısı: 1956 ve 2019 (Anket 2019).

Hayvan Türü	Envanter Yılı		
	~1956	2019	Fark
Keçi	750	113	-637
Koyun	488	110	-378
Deve	15	0	-15
At-Eşek	10	1,5	-8,5
Sığır	51	30	-21

Kırsal nüfusun azalması ile birlikte, hayvan nüfusunda da büyük oranda azalmalar olmuştur. Keçi ve koyun sayısında önemli düşüşler yaşanırken. Deve besiciliğinin artık yapılmadığını bunun yanında, at, eşek ve sığır sayılarında düştüğünü görüyoruz.

896

3.4. Tarımsal Etkinlikler ve Bahçecilik ve Otlatma

Geçmiş dönemde geleneksel yaşam süren insanların, tarımsal faaliyetlerle uğraşmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, dikim ve hasat için gerekli zaman sürecinde belli bir yerde bulunmamalarıdır. Bundan dolayı tarımsal alan bu dönemde mevcut değildir.

Günümüzde ise göçebe yaşamı terkeden geleneksel yöre halkının, yazlık olarak inşa ettikleri ev yakınlarında bahçe oluşturdıkları bu alanlarda bazı meyve ağaçları (kiraz, incir, elma vs.) diktiklerini ve yine evlerine yakın bölgelerde ormanlık alanları tahrip ederek, arazi açtıklarını bu alanlarda kendi ihtiyaçlarını karşılamak için tarımsal faaliyetler(buğday, arpa vs.) yürüttüklerini görüyoruz.

Geçmiş dönemde, orman arazisi, mera ve tarım arazisinin sınırları tam olarak belli olmadığı için, bu alanlarda ne kadar hayvanın ne kadar ormanlık alanda, orman içi otlatma yaptığı araştırılamamıştır. Bu dönemlerde orman içi otlatmalarında çok fazla yapıldığı görülmektedir. Meraların daha az yer kaplamasında da bu durumun etkisi vardır. Mayıs ayından itibaren eylül sonuna kadar yöre halkı hayvanlarını bu bölgelerde otlatırken, buna karşın devlete herhangi bir ücret ödememişlerdir(Şekil 4).

Günümüzde de mevsimsel olarak otlatma devam etmektedir. Yasal olarak orman içi otlatmasının yasak olmasına rağmen, yüksek yaylalık alanlarda mayıs ayı sonundan ekim ayı başına kadar hayvanlar, az sayıda da olsa orman içlerinde, kışın ise alçak alanlardaki meralarda otlatılmaktadır.

3.5. Orman ve Bitkilerden Yararlanma

Orta Toroslar'da olduğu gibi, Güneydoğu Toroslar'da da geçmiş dönemde geleneksel yaşam süren yöre halkı, gerek yakaçak odun ihtiyacını, gerekse ev aksesuarı yapmak için gerekli olan odun ihtiyacını ormanlardan sağlamaktadır. Bundan dolayı orman tahribatının bu bölgelerde çok fazla olduğunu görüyoruz.

Günümüz de ise ormanların %99 u devlete ait ve her türlü bakım, koruma ve yararlanma işlerinden devlet sorumludur. Ancak bu bölgelerde otlatma ve ağaç kesimi yasak olmasına rağmen, orman içi otlatma ve yakacak amaçlı ağaç kesimlerinin olduğunu görüyoruz. Sedir ağaçlarından reçine kazanılması amacıyla yararlanılmaktadır.

Bu bölgede geleneksel yaşam süren insanların geçmiş dönemden bu yana bitkilerden yararlandığını görmekteyiz. Yiyecek ihtiyacı için mantar, çiğdem, mezda sakızı gibi bitkiler toplanmaktadır. Çevreden elde edilen doğal bitkiler yenildiği gibi hasta olunduğunda ilaç olarakta kullanılmaktadır. Grip için nane, kekik, dağ çayı, ıhlamur, ısırgan otu dan yararlanılırken, yara için *Malva sylvestris* yaraya sarılmaktadır. Eldeki soğuktan oluşmuş çatlaklara çam sakızı eritilip sürülmektedir. Ağrı olan bölgeye elkurtaran otu, mide ağrısı için mezda sakızı çiğnenilmektedir. Öksürük için ayva yaprağı içilmekte ve cevizi kavurup yenilmektedir. Hastalık dışında doğal bitkilerden beslenme amacıyla da yararlanılmaktadır. Bu doğal bitkilerden *Gundelia tornefortii* ve *Portulaca oleracea* çorba, *Pistacia terebinthus* ve *Allium sp.* börek, *Urtica dioica* kavurma, *Scorzonera sp.* ve *Thymus vulgaris* salata olarak tüketilmektedir. Orkide yumruları sahlep ve dondurma yapımında kullanılırken her iki tür de aşırı ve kontrolsüz toplama nedeniyle tehlike altında görülmektedir. Mantar ve böğürtlen toplama işlemleri de daha önce olduğu gibi hala devam etmektedir.

897

3.6. El Sanatları

Çalışma alanında yaşam tarzının bir diğer özelliğide dokunan ürünlerin ilkel yöntemlerle yapılmasıdır. Buralarda yaşayan insanlar ihtiyaçları olan çadır, çul, kilim hurç, habe, kilim seccade, kumaş, kazak, ceket, yelek, çorap, patik, şalvar gibi ürünleri kendi yaptıkları iplik ile ıstar veya çuha denilen aletlerle dokumaktadır. Kazak, çorap, yelek, ceket, patik gibi ürünleri mil denilen aletlerle örülmektedir. Dokumada kullanılan iplikler koyun ve keçi kılından kirmen adı verilen aletle elde edilirken, çıkırık aletiyle de pamuktan iplik elde edilmektedir. Bu ürünlerin renklendirilmesi ise doğadan elde edilen boyama maddeleri tarafından yapılmıştır. Dokumacılık günümüzde de el sanatları olarak yörede büyük bir öneme sahiptir. Günümüzde bu ürünler sadece kendi gereksinimlerini karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Az sayıda aile (% 35) tarafından küçük kilim ya da halı dokuması yapılırken, bunun hammaddesini ise büyük oranda polyester oluşturmaktadır. Buna ek olarak az da olsa yün de kullanılırken boyama maddesi olarak ise genellikle kimyasallar tercih edilmektedir.

4. ARAZİ KULLANIMI DEĞİŞİKLİĞİ

4.1. Ormanlık Alanlar, Otlak ve Tarımsal Alanların Değişimi

Yapılan araştırma sonuçlarına göre son 60 yılda yapılan yaşam tarzındaki değişiklikler arazi kullanımı üzerinde de etkisini göstermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, her 3 örnek araştırma alanında da ormanlık alanların alansal olarak gerilediğini görüyoruz. Harita ve uydu görüntüleri üzerine yapılan çalışmalar bunu açık bir şekilde kanıtlamaktadır. Arazi kullanımı değişikliğinin detayları

Tablo 3'te verilmektedir. Çalışma alanları içerisinde alansal olarak en fazla yer kaplayan Karaçam Tepe'de bu değişiklik dramatik bir şekilde sergilenmektedir. Otlak ve Meraların dağılışına bakacak olursak, karışık bir durum sergilenmektedir. 1956 dan 1990 yılına kadar artış gösterirken, 1990 lardan sonra alansal olarak gerilemeye başlamıştır. Tarımsal alanlar 1990 yılı sonrası artışa geçerken, yerleşim yerleri ise 1990 yılı sonrası tarımsal alanlar gibi artışa geçmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Araştırma alanı, keçi ve koyun otlatması sonucu oluşan orman degradasyonu.

Kesin olan arazi kullanımındaki değişim Tablo 3'te verilmiştir. Burada ormanlık, otlak ve tarımsal alanların 1956-1990 ve 2019 yıllarındaki dağılımı edinilen bilgiler temel alınarak verilmektedir.

Tablo 3. 1956 dan bu yana, seçilen 3 araştırma alanında meydana gelen arazi kullanımı değişikliği.

Kullanım Şekli	Kayıt Yılı			Fark
	1956	1990	2019	1959:2019
Karaçam Tepe (%)				
Orman	89	53	29	-60
Otlak-Mera	11	18	30	19
Tarımsal Alan	0	29	39	39
Yerleşim	0	3	2	3
	100	100	100	
Boyun Tepe(%)				
Orman	73	80	65	-8
Otlak-Mera	27	15	10	-17
Tarımsal Alan	0	5	22	22
Yerleşim	0	1	3	4
	100	100	100	
Çifteardıç Tepe (%)				
Orman	78	65	55	-23
Otlak-Mera	22	25	10	-12
Tarımsal Alan	0	9	32	32
Yerleşim	0	1	4	4

Her 3 çalışma alanında ormanlık alanda son 63 yıl içerisinde değişiklikler olmuştur. Aşırı kullanım ve tahribat sonucu ormanların büyük oranda gerilediğini görüyoruz. Bu gerilemenin en fazla olduğu yer ise Karaçam Tepe dir, 1956 dan 2019 a gelindiğinde %60 oranında ormanlarda azalma olmuştur. Diğer örnek alanlar, Boyun Tepe'de bu değer %8 ve Çifteardıç Tepe'de ise %23 oranında kendini göstermiştir.

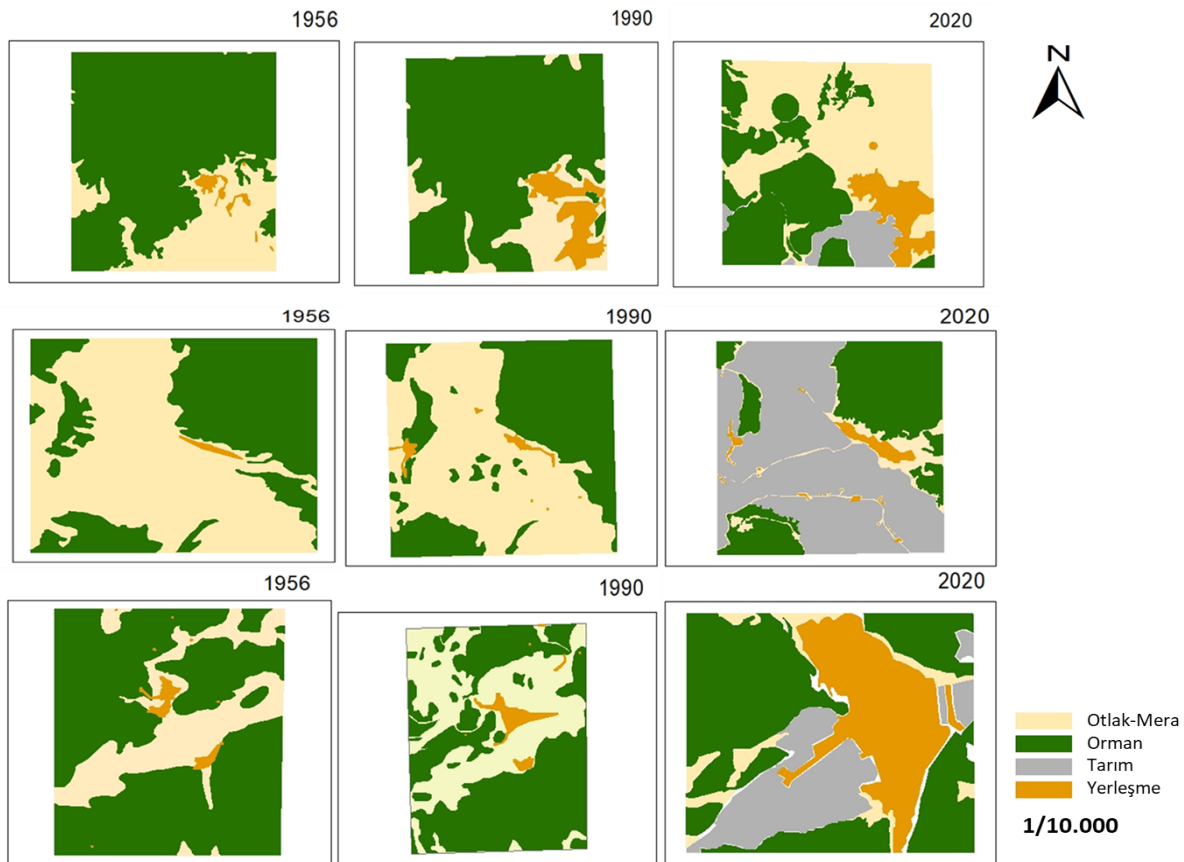
Otlak ve Mera alanlarında 1956-1990 yılları arasında her 3 araştırma alanında da bir artış gözlenirken. 1990 yılı sonrası otlak ve mera alanları da alansal olarak azalma eğilimine girmiştir.

Şekil 5. Ormanlık alanın illegal olarak otlatma amaçlı kullanılması ve orman tahribatı sonucu tarımsal arazi oluşturulması.

Tarımsal alanlarda ise çok daha farklı bir durum dikkati çekmektedir. 1990 yılına kadar tarımsal arazi kullanımı gözlenmezken, bu tarih sonrası hızlı oranda artış eğilimi göstermektedir. Karaçam Tepe’de bu artışın en fazla olduğu yerdir. 1990 yılında %29 alansal yer kaplayan tarım arazisinin 2019 yılında %39 a çıktığını görüyoruz. Diğer iki örnek alan çalışmasında da bu tarihler arası artış açık bir şekilde görülmektedir.

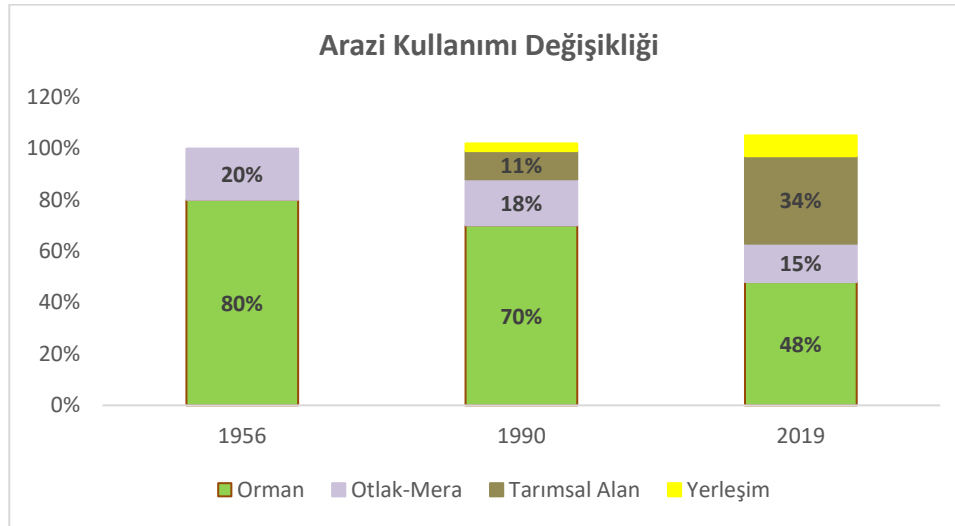
Yerleşim yeri 1990 yılına kadar çok az alan kaplarken, değer %1 in altında yer alırken, 1990 yılından itibaren artış eğilimi göstermektedir.

Şekil 6. Araştırma alanında, 1956, 1990, 2019 yıllarına ait mevcut olan araziden yararlanmanın değişimi

1990 yılına kadar her 3 alanda da tarımsal alan mevcut değildir. 1990 yılından sonra ortaya çıkmıştır. Bu durum geleneksel yaşam şekli değişiminin ortaya çıkardığı bir durumdur. Alansal olarak en fazla yer kaplamasına rağmen tarımsal alan Karaçam Tepe’de yüzde olarak daha düşük görülmektedir. Bunun sebebi o bölge topoğrafyasının tarım için çok elverişli olmamasından kaynaklanmaktadır. Yerleşim yerlerinde ise yine tarımsal alanlarda olduğu gibi 1990 yılı sonrası artış söz konusu olmuştur. Burdaki artışta etkili olan faktör, konar göçer yaşam tarzının son bulması ve insanların yerleşik hayata geçmesidir.

Her 3 örnek çalışma alanında mevcut olan arazi kullanımındaki değişimin özeti Şekil 4 de verilmektedir.

Şekil 5. 1956, 1990 ve 2013 yılları arasında, Güneydoğu Toroslar’da mevcut olan arazi kullanımı değişikliği (%).

900

Burada tarihler ve rakamlar kıyaslandığında 63 yıllık bir süre içerisinde ormanlık alanlar düzenli olarak azalmıştır. 1956 den 1990 yıllarına kadar olan 34 yıllık süre içerisinde ormanlık alanlar otlak alanlarına dönüştürülürken, 1990 dan 2019 yılına kadar olan 23 yıllık süre içerisinde ise tarım alanlarının oluşmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde bazı otlak alanları tarım alanlarına dönüştürülmüştür. Bunun yanında kısmen de olsa ormanlık alanların bir kısmı tarımsal amaçlı olarak tahrip edilmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Güneydoğu Toroslar’da yapmış olduğumuz araştırmada birbirinden farklı, sonuçlar elde edilmiştir.

Yaşam şekli değişimi ve arazi kullanımı değişikliğinin nedenlerine bakacak olursak, bunda etkili olan faktörlerden biri tüm Dünya’da olduğu gibi bu bölgelerde de yaşam şartlarındaki iyileşme. Yani insanların (özellikle yeni nesil) daha konforlu evlerde oturma isteği, elektrik, su, doğalgaz gibi hayatı kolaylaştırıcı faktörlerin ve daha kaliteli eğitim alma imkanının büyük yerleşmelerde var olması insanları geleneksel olan yaşam tarzından koparmıştır. Günümüzde baktığımızda sadece aile büyüklerinin kısmende olsa geleneklerini devam ettirerek yazın kurak döneminde hayvanlarıyla birlikte, yaylalarda inşa ettikleri evlere göç ettiklerini görüyoruz.

Bir diğeri ise ekonomik faktördür. Geçmiş dönemlerde insanlar, kısıtlı olan gelirlerine rağmen hayvanları üzerinden devlete vergi vermek zorunda kalmışlardır. Buda geleneksel yaşam süren insanların ekonomilerini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca ilerleyen dönemlerde yine bu insanların

hayvancılıktan bekledikleri geliri elde edememeleri de yaşam tarzlarını değiştirme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Yeni nesil farklı iş alanlarında istihdam etmeye başlamıştır. Mesala okumaya devam edenler çeşitli memuriyette çalışırken, bir kısmı da sanayi sektöründe yada farklı iş alanlarında hayatlarını idame etmişlerdir.

Yerleşik hayata geçmek için uygulanan teşviklerde etkili olan bir faktördür. Osmanlı döneminden bu yana geleneksel göçebe yaşam tarzı süren insanlar yerleşik hayata geçmeye zorlanmıştır. Bununla ilgili olarak devlet tarafından bir takım teşvikler sunulmuştur (Karşılıksız tarım arazisi, ev vs.). Bu duruma bağlı olarak ta bölgedeki kırsal nüfusta azalmalar ortaya çıkmıştır.

Son olarak ise, yakın zamanda doğanın korunması ve ormanların iyileştirilmesi, devletin bu insanları yerleşik hayata geçirmedeki uyguladığı baskının temelini oluşturmaktadır. Ama tüm bunlara rağmen ormanlarımızdan kaçak kullanım devam ederken, aynı zamanda illegal olarak orman içi otlatmada yapılmaktadır.

Yapılan araştırmalar gösteriyorki, her ne kadar baskı yada yaptırım uygulanırsa uygulansın insanların temel ihtiyaçları göz ardı edilerek istenilen noktaya ulaşılamayacağıdır. Ormanların yada doğanın korunması yada rehabilite edilmesi o bölgede yaşayan insanların eğitim ve ekonomik yönden gelişmişliğiyle doğru orantılıdır. Gelişmiş ülkelere baktığımızda, insanlarda doğa koruma yada ormana zarar verme konusunda oldukça hasas davrandıklarını görüyoruz. Bunun temelinde ekonomik yönden belirli bir seviyede olmaları ve doğanın korunması üzerine, aile içi ve okullarda gerekli eğitimi almaları yatmaktadır. İlerleyen zamanlarda bizim halkımızda bu şekilde ekonomik ve eğitim yönünden daha iyi yere geldiğinde, aynı şekilde gerekli hassasiyeti göstereceğini ümit ediyoruz.

Bir diğer sorun ise, Türkiye geneli arazi kullanımı haritalarının tüm bölgeler için tamamlanmamış olmasıdır. Bundan dolayı orman ve köy, iskan sınırları tam olarak belirlenmemiştir. Ormanların yerleşmeye yakın olan sınırları, yöre halkı tarafından işgal edilerek yerleşmeye açılmaktadır. Bunu önlemek için biran önce bu planlamaların tamamlanması gerekmektedir. Ancak bu yapılırken insanların yaşamak için gerekli olan bazı isteklerinin gözardı edilmemesi gerekmektedir. Bunun yanında orman müdürlüklerinin gerekli kontrol ve denetimi yapması zorunlu tutulmalıdır. Buna alternatif bir öneri olarak ise kullanım haklarının uzun vadeli transferi düşünülebilir. Bu yöntem Etiyopya'da başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Ama şu an için Türkiye Cumhuriyeti'nde böyle hukuk sistemlerinin uygulanabilir olması şüphelidir.

Bu bölgede, geleneksel yaşam süren yöre insanları genellikle yaşlılardan oluşurken, bu insanların vefatından sonra, yeni nesilin bu bölgelerde yaşama isteği azalmaktadır. Bu durumda ormanların üzerindeki baskıyı kaldırarak rehabilite olmasına olanak sağlayacaktır. Son zamanlarda Orman Genel Müdürlüğü ve Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü (yeni adıyla Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü) tarafından Türkiye'de pek çok alanda ağaçlandırma yapılmaktadır. Buralarda da ormanların eski dinamğine kavuşturulması için, bu konuda olanakların araştırılması gerekmektedir. Aynı zamanda bozuk ormanların iyileştirilmesi de önemlidir. Fakat bu konuda başarı sağlanması ancak uzun vadeli düşünüldüğünde mümkün olabilecektir. Ve yapılan son araştırmalarda orman alanlarının gelişme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Güneydoğu Toroslar için önemli olduğunu düşündüğümüz bir diğer konu ise, meralar bu alanlarda meraların farklı amaçlar için kullanılması(yerleşime açılması, baraj yapımı vs.) sonucu alansal olarak meraların azalması, hayvancılık alanında sıkıntılara sebep olmaktadır. Yeni dönemde çiftlik

hayvancılığının geliştirilmesi üzerine teşvikler verilmektedir. Ama kurulan bu tesisler genellikle ziraat arazileri üzerine kurulmaktadır. Bu durum tarım alanlarını azaltarak verimin düşmesine sebep olurken aynı zamanda, hayvancılık besi üzerine yapıldığı için bu sektörden kar elde edilmesini engellemektedir. Bu durumun düzeltilmesi için, ziraat alanlarının ziraat dışı hiç bir amaç için kullanılmamasını sağlamak ve hayvancılık sektöründen kar elde etmek için ise mera hayvancılığına teşvik etmek gerekmektedir. Mera alanlarının bu amaç dışında kullanılmasının önüne geçmek alınacak en önemli tedbirdir. Aksi takdirde, ziraat alanlarının ve mera alanlarının bu şekilde farklı amaçlar için kullanımı, ülkemizde tarım ve hayvancılığın gerilemesine sebep olacaktır.

Araştırma yaptığımız, bu bölge için önemli olduğunu düşündüğümüz bir diğer konu ise, doğa dan kontrolsüz bir şekilde, orkide, sıklamen ve çiğdem gibi bölgeye özgü bazı bitki soğanlarının kontrolsüz ve kaçak bir şekilde kırsal halk tarafından toplanması ve pazarlanmasıdır. Bu durum için gerekli önlemlerin alınması önemle tavsiye edilmektedir. Aksi takdirde bu türlerin bu bölgedeki varlığı büyük ölçüde tehlikeye girecektir.

KAYNAKÇA

Ayaşlıgil, Y., (1987). Der Köprülü Kanyon Nationalpark: Seine Vegetation und ihre Beeinflussung durch den Menschen. Lehrstuhl für Landschaftsökologie-Technische Universität München-Weihenstephan.

Barbero, M., Bonin, G., Loisel, R., Quezel, P., (1990). Changes and disturbances of forest ecosystems caused by human activities in the western part of the Mediterranean basin. *Vegetation* 87: 151- 173.

Cicerjacks, A., Hensen, I., (2004). Variation of stand structure and regeneration of Mediterranean holm oak along a grazing intensity gradient. *Plant Ecology* 173: 215- 223.

Çevre, K., & Müdürlüğü, Ş. İ. (2011). Kahramanmaraş İli Çevre Durum Raporu.

Davis, P.H., (1965–1985). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. Vol. 1–9.

Doğan, M.S., Doğan, C., (2004). Yörüklerin Hayat Tarzı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 49: 678-706.

Eröz, M., (1991). Yörükler. *Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı*.

Google Earth, (2019). <http://earth.google.com>.

Güneş, Y. (2015). Degradation der Zedern-Tannen-Wälder durch Holznutzung und Beweidung–eine Fallstudie aus dem mittleren Taurus-Gebirge, Südtürkei.

Huss, J., Kahveci, O., (2009). Türkiye`de Doğaya Yakın Yapraklı Orman İşletmeciliği. OGEM-VAK.

Kantarıcı, M.D., (1982). Türkiye sedirleri (*Cedrus libani* A. Richard) ve doğal yayılış alanında bazı ekolojik ilişkiler. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 32(2): 113- 198.

Kehl, H., (1985). Zur Mediterranen Flora und Vegetation der SW- Türkei und Problematik der Vegetationsentwicklung am Beispiel einer küstennahen Siedlung bei Antalya. *Landschaftsentwicklung der Technischen Universität Berlin, Dissertation*.

Korkmaz, Y., (2010). Özel Ormanlar ve Mülkiyet Açısından Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14(1).

Kuntze, H., Roeschmann, G., Schwerdtfeger, G., (1994). *Bodenkunde*. 5. Neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Stuttgart.

Kürschner, H., Raus, T., Venter J., (1997). *Pflanzen der Türkei*. Wiesbaden.

- Lamnek, S., (2002). Qualitative Interviews, in: Eckard König / Peter Zedler (Hg.), Qualitative Forschung. Grundlagen und Methoden. Weinheim / Basel, 157-193.
- Mayer, H., Aksoy, H., (1986). Wälder der Türkei. Stuttgart.
- OGM, (2004). Türkiye çevre atlası."TC Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı.
- Papachristou, T.G., Platis, P.D., (2011). The impact of cattle and goats grazing on vegetation in oak stands of varying coppicing age. *Acta Oecologica* 37(1): 16-22.
- Perevolotsky, A., Haimov, Y., (1992). The effect of thinning and goat browsing on the structure and development of Mediterranean woodland in Israel. *Forest Ecology and Management* 49(1): 61-74.
- Savaş, K., (1941). Die Waldweide in der Türkei, ihr gegenwärtiger Umfang und ihre künftige wirtschaftliche sowie rechtliche Regelung, Dittert.
- Wahren C-H.A., Papst W.A., Williams R.J., (1994). Long-term Vegetation change in relation to cattle grazing in subalpine grassland and heathland on the Bogong high plains. An analysis of vegetation records from 1945 to 1994, *Australian Journal of Botany* 42: 607- 639.
- Güneş, Y., Reif A., Huss, J., (2015). Türkiye Orta Toroslar Bölgesinde Peyzaj ve Arazi Kullanımı Değişikliği. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 184-197.
- Yiğit, A. (2002). Güneydoğu Toroslar'ın yöresel etüdü. *Journal of Social Science*, 47.